

Jakie korzyści płyną z edukacji obywatelskiej i edukacji na rzecz praw człowieka?

Drugi rok wdrażania w szkołach programu Ośrodka Rozwoju Edukacji „Szkoła demokracji – szkoła samorządności” skłania do pierwszych refleksji płynących z jego realizacji.

Po pierwsze wspomniany program wpisuje się w podstawę programową i wzmacnia szkołę zwłaszcza w jej funkcji wychowawczej.

Zgodnie z zapisami podstawy programowej kształcenia ogólnego szkoła kształtuje u uczniów postawy sprzyjające ich dalszemu rozwojowi indywidualnemu i społecznemu, takie jak:

- uczciwość, wiarygodność, odpowiedzialność, wytrwałość,
- poczucie własnej wartości, szacunek dla innych ludzi,
- ciekawość poznawcza, kreatywność, przedsiębiorczość,
- kultura osobista, gotowość do uczestnictwa w kulturze,
- podejmowania inicjatyw oraz do pracy zespołowej.

W rozwoju społecznym bardzo ważne jest kształtowanie:

- postawy obywatelskiej,
- postawy poszanowania tradycji i kultury własnego narodu, a także
- postawy poszanowania dla innych kultur i tradycji.

Szkoła podejmuje odpowiednie kroki w celu zapobiegania wszelkiej dyskryminacji.

Na poszczególnych etapach edukacyjnych, podczas lekcji/zajęć, uczniowie w ciekawy sposób prezentowali swoje opinie na temat ważnych wartości w życiu człowieka, spoglądali na swoją szkołę przez pryzmat wartości demokratycznych takich jak: godność, tolerancja, szacunek, uczciwość, solidarność, wolność, równość, różnorodność, wspólnota i na plakatach kończyli sformułowanie: W mojej opinii szkoła demokratyczna, w której szanowane są prawa człowieka, to taka szkoła, gdzie...” Uczniowie klas I – III zamiast wypowiedzi pisemnych, wykonywali prace plastyczne, a ich spontaniczne wypowiedzi odnotowywali nauczyciele – wychowawcy. Przy okazji przytaczano wiele zapisów Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka i innych międzynarodowych dokumentów, wyjaśniano wertykalne działanie praw człowieka, które odbywa się w relacji jednostka – władza, a więc na terenie szkoły głównie w relacjach uczeń- nauczyciel, uczeń – dyrektor, nauczyciel – dyrektor.

Nauczyciele pokazali, że treści z edukacji obywatelskiej i edukacji na rzecz praw człowieka można realizować podczas omawiania różnych zagadnień w ramach różnych przedmiotów np.: matematyki („Dlaczego tak ważne są dane statystyczne dotyczące zjawiska globalnego ubóstwa lub wymuszonej pracy dzieci?” lub odkrywanie hasła prawa Człowieka poprzez obliczenia matematyczne), język polski (kwestie przywiązania do idei Okazywanych przez bohaterów literackich), edukacja wczesnoszkolna (pojęcia dobra i zła na przykładzie bajek), historia (porównywanie niewolnictwa znanego z przeszłości z niewolnictwem XXI wieku).

Jednym z ciekawszych elementów dyskusji uczniowskich były odpowiedzi na pytanie co to jest samorząd uczniowski i czy ich zdaniem jest on w szkole potrzebny oraz w jakim stopniu reprezentuje interesy ucznia/klasy, samorząd uczniowski jako demokratyczny organ szkoły lub dyskusja na temat uczciwości w aspekcie „ściągnięcia”.

Po drugie program „Szkoła demokracji – szkoła samorządności” wzbogacał kompetencje społeczne rozumiane jako wiedzę i umiejętności pozwalające wchodzić

w różnorodne interakcje z innymi ludźmi. Postępująca bowiem samodzielność uczniów nie oznacza zanikania potrzeby więzi bliskości, obecności, opieki i pomocy ze strony innych.

Ze względu na przyszłość istotne jest kształtowanie u uczniów tych umiejętności, które są niezbędne dla prawidłowego budowania relacji z innymi, są one jedną z kluczowych kompetencji warunkujących udane życie osobiste, społeczne i zawodowe.

Umiejętności społeczne najlepiej kształtują się podczas realizacji wspólnych działań na rzecz klasy, szkoły, społeczności lokalnych, w pracy zespołowej, przy realizacji projektów.

Kompetencje społeczne obejmują trzy główne obszary:

- nawiązywanie kontaktu,
- budowanie, kontynuowanie i kończenie relacji z innymi,
- współpracę na rzecz wspólnego celu.

Podstawą ich kształtowania są:

- umiejętności językowe i komunikacyjne,
- rozpoznawanie i rozumienie emocji swoich i innych ludzi oraz kontrolowanie emocji,
- znajomość i rozumienie norm społeczno – kulturowych.

Po trzecie realizację programu można było powiązać z procesem ewaluacji wewnętrznej w zakresie wymagania: kształtuje się postawy społeczne. Celem takiej ewaluacji było sprawdzenie działań jakie podejmuje szkoła/placówka do ukształtowania wśród uczniów prawidłowych postaw społecznych, w tym wyeliminowania zachowań agresywnych.

Przedmiotem badania ewaluacyjnego były relacje międzyludzkie.

Po czwarte kształtowanie wszystkich wyżej wymienionych postaw i umiejętności nie wymagało dodatkowych zajęć/lekcji. Czasami wystarczyło, zmodyfikowanie swojego stylu nauczania. Nauczyciel, który stosuje zasady demokratycznego stylu nauczania:

1. Ustala z uczniami szczegółowe treści i standardy wykonania zadań oraz współpracy przy ich realizacji.
2. Wie, że kluczowe dla rozumienia materiału jest samodzielne odkrywanie wiedzy.
3. Przystępując do realizacji projektu, ustala z uczniami ramy czasowe oraz ogólny zakres prac projektowych. Decyzje o szczegółach realizowanych zadań pozostawia uczniom.
4. Pyta uczniów o opinie na temat wydarzeń społeczno – politycznych i prowadzi z nimi dyskusje na różne tematy w ramach różnych zajęć.
5. Pyta uczniów o ich opinie w sprawach ważnych dla uczniów, np. dot. wystroju sali, wycieczek, uroczystości szkolnych i klasowych, treści i sposobu nauczania, zajęć pozalekcyjnych.
6. Towarzyszy swoim uczniom w procesie nauczania – uczenia się, obserwuje ich pracę i w razie potrzeby doradza.
7. Nie ocenia wygłaszanych przez ucznia sądów, ale dba o to, by dostarczyć mu argumentów ułatwiających zrozumienie złożoności omawianych sytuacji i problemów.
8. Inicjuje w szkole różne działania i zaprasza uczniów do włączenia się w ich organizację.
9. Koncentruje się na nagradzaniu uczniów za ich wysiłek wkładany w wykonanie pracy.
Uczeń jest świadomy konsekwencji niewykonania zadania.
10. Chcąc zachęcić ucznia do pracy, chwali go za postępy oraz wskazuje, co jeszcze powinien poprawić.
11. Regularnie analizuje postępy ucznia w nauce, a także umożliwia mu samoocenę włożonej pracy oraz nabytych umiejętności.
12. Podejmuje refleksje na temat własnej pracy, ocenia atrakcyjność stosowanych przez siebie metod i form nauczania - uczenia się, analizuje postępy uczniów oraz opinie innych nauczycieli, uczniów i rodziców na temat swojej pracy.
13. Liczy się z tym, że uczeń może mieć inne poglądy niż jego własne.
14. Omawia nowe inicjatywy uczniów, po to, by mogli odnieść sukces.

W czasie realizacji programu nauczyciele badali swój styl nauczania posługując się przygotowanym przez Ośrodek Rozwoju Edukacji narzędziem badawczym i dokonywali refleksji na temat swojej pracy. Określali jakie są mocne i słabe strony ich stylu nauczania oraz wyznaczyli kierunki swojego rozwoju w tym zakresie.

Po piąte rada pedagogiczna w czasie wspólnych spotkań przyglądała się metodom prowadzenia zajęć/lekcji. Analizując wypracowane przez siebie scenariusze zajęć oraz arkusze obserwowanych lekcji nauczyciele tworzyli katalog metod stosowanych w szkole i wskazywali na ich wychowawcze aspekty, dostrzegając wyraźny związek między metodami aktywizującymi uczniów a budowaniem szacunku do rozmówcy, kulturą dyskusji, tolerancją do innych poglądów i zachowań, angażowaniem się w działania i odpowiedzialnością za nie, samooceną i oceną koleżeńską. Pedagodzy posiadli świadomość, że refleksja nad własną praktyką dydaktyczną ma kluczowe znaczenie dla skutecznej adaptacji nowych strategii i rodzajów zajęć, pozwala zaspokoić potrzeby uczniów, rozpoznać ich style uczenia się, a także odwoływać się do ich doświadczeń.

Ciekawym elementem pracy szkół były zajęcia pozwalające poznać strategie przeciwdziałania wszelkim postaciom dyskryminacji. Podczas tych zajęć uczniowie poznawali różne odmiany dyskryminowania innych, uzmysławiali sobie złożoność problemu, odnosili się do sytuacji szkolnych i życiowych, a także doświadczali, że wolność słowa nie jest wartością absolutną. Pod kierunkiem swoich nauczycieli oraz we współpracy ze środowiskiem lokalnym podejmowali projekty sprzyjające budowaniu jej spójności: wystawy, kampanie, debaty, przedstawienia teatralne, uroczystości, „dni otwarte” szkół, a także zakrojone na wielką skalę akcje charytatywne.

Po szóste rada pedagogiczna funkcjonowała jak zespół, który miał okazję wypromować swoją placówkę na arenie ogólnopolskiej, a także międzynarodowej. Wykonywała zadania, prowadziła obserwacje swoich zajęć, planowała i dziękowała sobie za pomoc w realizacji zadań.

Bardzo ważną rolę w radach pełnili szkolni koordynatorzy, którzy scalali działania, przygotowywali ich prezentacje i zamieszczali na stronach szkół oraz tworzyli linki dostępne przez innych użytkowników.

Na stronie Ośrodka Rozwoju Edukacji w Warszawie powstaje baza dobrych praktyk, z której można będzie czerpać przykłady scenariuszy zajęć, pomysły na działania w szkole i w środowisku lokalnym.

Na stronie Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Pile wkrótce ukaże się również wykaz dostępnych linków do szkół, które realizowały program lub realizują go obecnie.

W przyszłym roku szkolnym trzecia edycja programu.